

TYPOLOGY OF THE CONNECTION OF FOLKLORE WITH WRITTEN LITERATURE

Mariana Cocieru

Scientific Researcher, PhD, Institute of Romanian Philology „B. P. Hasdeu”,
Moldova

Abstract: Preliminary investigations show that the research of folklore-literary relationship (of the folklorism) under folkloristic aspect may present precious materials in solving important problems of science about folklore. Among the issues that have been paid attention to researchers interference between folklore and literature written sign classification and systematization of various forms of the folklore. The result of research shows that a specific type of the folklore arises when intersect the possibilities and specific requirements of a literary directions or of creative individuality of the writer. Because the folklorism knows a substantial connection with the historic-literary process, it was focused on the research concrete aspects determined historically and aesthetic of the appeal of professional literature to folklore and study the permanence and the typology of the folklorism. Diachronic reconstitution of development of relations between folklore and Romanian written literature allowed us to note that in certain periods of the development literary process influence of folklore on literature written occurs immediately, and in other times almost missing, which helps to identify similar and distinctive features, of artistic recovery of the intangible cultural heritage by literary writers in different periods. Therefore, the major objective of our approach will be the presentation of the various typology of the ethno-folkloric constituencies operated in modern studies.

Keywords: folklorism, folklore, literature, typology, relations, ethnofolkloric constituents

Studierea *tipologiei folclorismului* (a relației folclorico-literare) reprezintă o problemă nouă în cercetările metodologice actuale. Tipologia relațiilor folclorului cu literatura scrisă include în sine nu numai contactele directe, împrumuturile, dar și opoziția estetică dintre aceste două sisteme. E. Botezatu deosebește câteva tipuri de interferențe dintre folclor și literatură și le clasifică în două categorii: „Forma cea mai ușor detectabilă este cea *extensivă* [s. n.], incluzând legăturile rudimentare ale literaturii cu folclorul – împrumutul, copierea, imitația, stilizarea. Următoarei forme i-am zice *intensivă* [s. n.] – este un folclorism mai complex, subtil, susținut de apropierea adâncă a autorului (autorilor) de substanța folclorică”¹.

Și cercetătorul român A. Gh. Olteanu deosebește două tipuri de relații dintre folclor și literatură: *de suprafață* și *de adâncime*. În prima categorie sunt incluse formele de asimilare primară a folclorului de literatura scrisă prin împrumuturi și imitații. În cea de a doua intră formele de preluare mai profundă a creației populare, adică acelea care denotă un folclorism mai pronunțat, mai complex. Clasificarea respectivă o face în urma aplicării metodei comparativiste asupra creației literare a doi scriitori concreți: V. Alecsandri și M. Eminescu sau a contactelor literaturii scrise cu folclorul în două perioade literare diferite (a doua jumătate a sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea)². Relației de adâncime dintre folclor și literatură i-a dat expresie teoretică și L. Blaga. Într-un studiu consacrat elogierii satului românesc, scriitorul afirma: „Cultura majoră nu repetă cultura minoră, ci o sublimează, nu o mărește în chip mecanic și virtuos, ci o monumentalizează potrivit unor vii forme, accente, atitudini și orizonturi lăuntrice. Nu prin imitare cu orice preț a creațiilor populare vom face

¹BOTEZATU, E. *Poezia și folclorul: Puncte de joncțiune*. Chișinău: Știința, 1987, p. 13.

²OLTEANU, A. Gh. *Folclor și literatură cultă*. Brașov: Orientul latin, 1994. 166 p.

saltul de atâtea ori încercat într-o cultură majoră. Apropiindu-ne de cultura populară trebuie să ne însuflețim mai mult de elanul ei stilistic interior, viu și activ, decât de întruchipări ca atare”³.

Modalitățile prin care se realizează contactele folclorului cu literatura scrisă necesită și ele o tipologizare. Exegeța basarabeană E. Botezatu deosebește convențional următoarele forme: *directă, prin joncțiune, indirectă sau mediată și prin opoziție*⁴.

Legătura *directă* se realizează astfel: „scriitorul apelează în mod direct la sursa folclorică, preia, împrumută, repetă – motive, subiecte, tipare compoziționale, structuri prozodice” etc., păstrând modelul sursei de la care se inspiră. Chiar dacă această legătură se realizează în perioada incipientă a unei literaturi, e necesar de a analiza anumite aspecte înainte de a ne pronunța asupra superficialității sau efectului elementar al preluării elementelor folclorice. „Creația literară se modifică în timpul transcrierii, după cum creația folclorică în procesul de reproducere”⁵. S. G. Lazutin e de părerea că într-o literatură, chiar și incipientă se pot găsi multe aspecte care pot fi cercetate din perspectivă folclorică. Relevant, în acest sens, este exemplul referitor la investigarea existenței folclorului în perioada medievală în baza monumentelor literare ale acelei epoci⁶.

De multe ori legătura directă cu folclorul prezintă efecte neașteptate: „Totul depinde de pregătirea, talentul și gustul scriitorului care împrumută. În unele cazuri, acest lucru se referă la imitație în compoziție, fabulă, metrică, orchestrare muzicală sau particularități plastice la existența unui talent relativ dovedit și a unei concepții originale; în alte cazuri se observă împrumuturi parțiale care consolidează procesul creator neterminat, care dau impuls și avânt imaginației personale, când există o înrudire de idei și sentimente; în al treilea caz avem doar asimilarea superficială a unor tehnici străine în absența trăirii personale și a productivității adevărate. Firește, nu este exclus, și încrucișarea acestor posibilități la unul și același autor în perioade diferite, astfel încât sarcina analizei critice este de a vedea unde sfârșește interacțiunea, care a accelerat nașterea imaginilor și cristalizarea lor, și unde începe copierea, care asociază mecanic, reușit sau nereușit, propria ta viziune și cea împrumutată”⁷.

Legătura *prinjoncțiune* presupune transfigurarea elementului folcloric în literatura scrisă, adică o transformare creatoare prin individualizarea lui de către scriitor.

Legătura *indirectă* se caracterizează prin faptul că scriitorul nu folosește direct sursa folclorică, ci experiența artistică generală. Adică modelul ajunge la receptor deja transformat, iar scriitorul doar că îl mai transfigurează încă o dată. Astfel apar în proza din Basarabia diverse modele de transfigurare deja instituite: modelul crengian, rebreanian, sadoveanian și al prozei românești postbelice.

Legătura *de opoziție* prezintă un interes metodologic general. U. Dalgat reflectând asupra acestei relații se referea la „formele interioare și exterioare de legătură a literaturii cu folclorul” din punctul de vedere al „subordonării”, „interacțiunii” și „îndepărtării”⁸. Utilizând conceptele propuse de cercetătoarea Dalgat, E. Botezatu conchide că în literatura cultă din Basarabia în anii 1930-1940 prevalau legăturile de subordonare, în cea a anilor 1940-1950 ieșea în prim plan interacțiunea, iar în ultimele decenii se impun interacțiunea și legăturile prin detașare, îndepărtare de modelul folcloric. Opoziția se realizează prin sporirea

³BLAGA, L. *Elogiu satului românesc: discurs rostit la 5 iunie 1937 în ședință solemnă*. În: *Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului*. București: Imprimeria Națională, 1937, p. 3-16, p. 15-16.

⁴BOTEZATU, E. *Poezia și folclorul: Puncte de joncțiune*. Chișinău: Știința, 1987, p. 13.

⁵ЛИХАЧЕВ, Д. С. *Рецензия на книгу П. Г. Богатырева „Вопросы теории народного искусства”*, „Искусство”, Москва, 1971, 544 стр. În: *Известия Академии Наук СССР: Серия литературы и языка*. 1972, Выпуск I, том 31, с. 76-79, p. 77.

⁶ЛАЗУТИН, С. Г. *Взаимодействие литературы и фольклора: аспекты и методы изучения*. În: *Фольклор в современном мире: аспекты и пути исследования*, Москва: Наука, 1991, с. 103-112, p. 106.

⁷АРНАУДОВ, М. *Психология литературного творчества*. Москва: Прогресс, 1970, p. 154-155.

⁸ДАЛГАТ, У. Б. *Литература и фольклор: Теоретические аспекты*. Москва: Наука, 1981, p. 45.

transfigurării artistice, prin modelarea fanteziei creatoare, prin angajarea totală a eului creator care „nu preia, ci asimilează; nu numai asimilează, ci depășește, respinge, polemizează”⁹.

Cercetătorul D. N. Medriș studiază tipologia relațiilor folclorico-literare de pe poziția corelației în textele folclorice și cele literare a următoarelor categorii poetice: timpul artistic, „integritatea” („единство”) cuvântului și a evenimentului (sintagma „zis și făcut” din poveștile populare și poveștile lui Pușkin), situația lirică (dintre cântecul popular și povestirile lui Cehov). Astfel că tipologia folclorismului literar necesită o studiere atât în plan sincron, cât și diacronic. Din aceeași perspectivă a unui unghi perpendicular vede soluționarea tipologiei respective și exegeta Tatiana Butnaru: „Tipologia legăturilor literar-folclorice se manifestă atât în plan de sincronizare a elementelor corelative în cadrul aceluiasi sistem, cât și în plan diacronic, atunci când folclorul și literatura sunt privite drept niște etape între care există, firește, o anumită consecutivitate”¹⁰.

A. I. Lazarev a efectuat o tipologizare a fenomenului folclorism în literatura rusă a anilor 1870-1890, deosebind: un folclorism „natural” al șaizeciștilor, un folclorism „etnografic” al lui L. Tolstoi (*Казак*), un folclorism „agitativ-propagandist” al poporanistilor (народников), un folclorism „nostalgic” a lui P. Melnikov-Pecersk și N. Leskov. În afară de aceasta mai deosebește și tipurile de folclorism: mitologic, poetic, de cântec, de gen și universal¹¹. Tot aici, cercetătorul încearcă să scoată în evidență tipologia „grupelor de prelucrare a materialului folcloric”: 1) utilizarea elementelor folclorice într-o operă literară prin apelarea „inconștientă” la folclor; 2) aplicarea constituentelor folclorice printr-o referire conștientă la creația populară și modernizarea materialului acesteia¹².

Exegetul A. Gorelov clasifică detaliat tipurile comune de folclorism. Primul tip de folclorism ține de *citarea* elementului folcloric, iar al doilea conține mai multe subcategorii:

A) *pastișarea* (stilizarea) *organică* (în genul de povestire literară), *anorganică* (pseudopastișă) și *livrescă* (bazată pe motive biblice, cronici);

B) *folclorismul poetic* (utilizarea tuturor elementelor de poetică populară în scopuri stilistice și altele);

C) *folclorismul liric* („песенный”) (folosirea potențialului emoțional liric specific al cântecelor populare, melodicii versului folcloric);

D) *folclorismul de gen* (recursul la genurile folclorului);

E) *folclorismul mitologic* (dezvoltarea unui subiect mitologic sub aspectul unui gen literar, utilizarea simbolismului mitologic, a particularităților gândirii mitologice);

F) *folclorismul ideologic* (utilizarea particularităților de viziune asupra lumii a poporului, punctul de vedere al acestuia asupra ordinii mondiale și altele asemenea)¹³.

Clasificarea înfăptuită de A. Gorelov este una minuțioasă și conștientă, chiar dacă, conform afirmațiilor unor critici, nu totdeauna se pretează principiului logic, era mult mai rațional ca în folclorismul de gen să intre cel liric și cel mitologic¹⁴, iar pentru a fi mai expliciti, folclorismul liric poate fi comasat de cel de gen. Problemele privind clasificarea

⁹BOTEZATU, E. *Poezia și folclorul: Puncte de joncțiune*. Chișinău: Știința, 1987, p. 17.

¹⁰BUTNARU, T. *Folclorismul în literatura contemporană: strategii didactice și abordări interdisciplinare*. În: *Diversitatea culturală și dialogul intercultural în procesul de comunicare: Conferința științifică națională cu participare internațională, 29 martie 2012*. Chișinău: S. n., 2013, p. 53-57, p. 54.

¹¹ЛАЗАРЕВ, А. И. *Проблема изучения фольклоризма русской литературы 1870-1890*. În: *Русская литература 1870-1890 гг. Проблема литературного процесса: сборник научных трудов*. Сб. 18. Свердловск: Уральский гос. университет, 1985. с. 14-26.

¹²Ibidem, p. 18.

¹³ГОРЕЛОВ, А. А. *К истолкованию понятия «фольклоризм литературы»*. În: *Русский фольклор*, т. XIX, Ленинград, 1979, с. 31-48.

¹⁴СТЕПАНОВА, Т. М.; БЕССОНОВА, Л. П. *Типология фольклоризма литературных текстов*. În: *Вестник Адыгейского государственного университета*. Серия 2: Филология и искусствоведение. 2007. № 2. <http://cyberleninka.ru/article/n/tipologiya-folklorizma-literaturnyh-tekstov> (vizitat la 11.11.2014).

respectivă nu se sfârșesc. Din punct de vedere tipologic, se cere a fi diferențiat prin analogie și folclorismul *fantastic* (de basm) sau un oarecare alt tip. O astfel de abordare a relațiilor folclorului cu literatura deschide cu mult mai multe orizonturi de interpretare vizavi de identificarea tipologică a folclorismului la diverse etape istorice de dezvoltare a procesului literar și în creațiile fiecărui scriitor aparte.

De exemplu, în literatura veche se observă o corelare a două concepții despre lume și a două metode de realizare artistică, care se întrepătrund până la o coincidență completă sau se îndepărtează din cauza caracterului principal intransigent¹⁵.

După investigarea unui volum enorm de creații literare ale secolului al XX-lea, exegeta O. I. Trâkova clasifică posibilitățile de interacțiune ale literaturii cu creația folclorică, deosebind următoarele tipuri de împrumuturi folclorice:

Împrumutul compozițional din folclor se produce atunci când scriitorul (conștient sau inconștient) utilizează în creația sa un model structural folcloric (de exemplu, romanul *Povestea cu cocoșul roșu* de V. Vasilache).

Împrumutul de motive presupune utilizarea în literatura artistică a motivelor individuale ale folclorului (motivul drumului de inițiere în basmul modern *Columb în Australia* de S. Vangheli).

Împrumutul imagistic se prezintă prin două forme principale. Prima – transpunerea veridică în opera artistică a imaginii folclorice, de exemplu, a Morții (Dumnezeu și Sfântul Petru în nuvela *Se caută un paznic* de V. Ioviță). A doua formă de împrumut – o cale mult mai dificilă a tradiției asociativ-imagistică, când imaginea creată de scriitor se asociază celei populare, având subtext folcloric (de exemplu moș Mihail din nuvela *Sania* de Ion Druță, Lion din nuvela *Caloian* de G. Meniuc, Serafim Ponoară și Anghel Farfurel din romanul *Povestea cu cocoșul roșu* de V. Vasilache)

De notat, în mod pregnant, este *împrumutul de tehnici și instrumente artistice ale creației populare orale*. Tropii folclorici au devenit tradiționali pentru literatura scrisă și de multe ori nu sunt recunoscuți ca fiind folclorici în contextul operei artistice. Cu toate acestea, trebuie de subliniat originea populară a procedeelelor, cum ar fi: epitetul constant și inversiunea, anafora și antiteza, paralelismul sintactic și psihologic etc.

Pentru a avea o imagine completă a interacțiunilor folclorico-literare, cercetătoarea O. I. Trâkova clasifică și tipurile de împrumuturi literare în folclorul contemporan (tipuri de folclorizare): 1) *citarea directă*; 2) *citarea cu continuare folclorică*; 3) *modificarea textului literar, parodierea și modernizarea*; 4) *împrumutul imagistic*¹⁶.

Și exegetul Ion T. Alexandru propune o tipologie a modalităților de valorificare, de *transfigurare artistică* a constituentelor etnofolclorice, tipologie generată de specificul evolutiv al procesului literar românesc. Prin urmare, deosebește, drept forme rudimentare: „elementarul și facilul procedeu al «citatului» și pseudocitatului folcloric”, „versificarea în stil și spirit popular”; aspectele mediane: „analogia”, „personanța” și „similul folcloric”; și procedeele avansate: „reinterpretarea profundă a virtuților mitico-simbolice ale marilor și mereu fecundelor motive folclorice literare cu alură de mituri, de permanențe spirituale etnice («Miorița», «Meșterul Manole», «Făt-Frumos», «Zburătorul», «Toma Alimoș» etc.)”¹⁷. Tipologia respectivă devine utilă la reliefarea „tonului” literaturii române, a ponderii culturii

¹⁵ АДРИАНОВА-ПЕРЕТЦ, В. П. *Очерки поэтического стиля Древней Руси*. Москва-Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1947, p. 24; АДРИАНОВА-ПЕРЕТЦ, В. П. *Древнерусская литература и фольклор*. Ленинград: Наука, 1974. 171 с.

¹⁶ ТРЫКОВА, О. Ю. *О классификации способов взаимодействия русской литературы XX в. с фольклором (по материалам, собранным студентами Ярославского педагогического университета)*. În: *Педагогический вестник*. 2003. №1. http://vestnik.yspu.org/releases/doskolnoe_ obrazovanie/1_5/ (văzut la 09.09.2018).

¹⁷ ALEXANDRU, I. T. *Relația poezie română „cultă” – folclor în contemporaneitate*. În: *Imagini și permanențe în etnologia românească*. Chișinău: Știința, 1992, p. 30-36, p. 33.

tradiționale ca una din sursele universului imaginar literar, care, analizată din punct de vedere sincron și diacronic, prin raportarea creației unor anumiți scriitori la „modelele” tradiționale deja instituite, permite descoperirea „mutațiilor” estetice a unor autori care au activat în două epoci literare diferite. Respectiva viziune îi permite cercetătorului să evidențieze două nume importante din literatura română, care au performanțat așa-numitul „folclorism” pe parcursul și în întreaga lor creație literară, dezvăluind o „asimilare conștientă, programatică, a unei opțiuni estetico-artistice determinată de propria filosofie asupra culturii”, în care dihotomia „cultura majoră” și „cultura minoră” nu sunt diferențiate, ci apar ca un tot întreg, ca elemente indispensabile ale „matricii stilistice” naționale: Lucian Blaga și Tudor Arghezi.

Punctul de vedere sincron și diacronic l-a determinat pe cercetătorul V. Kubilius să deosebească câteva stagii ale expresivității condiționate de coraportul creației populare cu fenomenul literar: „Primul pas, scrie el, îl constituie stilizarea folclorică, care, pe drept cuvânt, a intrat în universul literaturii contemporane”¹⁸. Cel de al doilea stadiu „presupune interpretarea psihologică a motivelor folclorice”, dezvăluind imanența stilului individual creator, iar „elementele de cântec și poveste populară îi servesc ca material decorativ folosit în corespundere cu logica problemelor în curs de rezolvare, precum și preocupările temperamentului său scriitoricesc”¹⁹. Stadiul trei reprezintă „un pas în mitologia populară care spre deosebire de formele anterioare de utilizare a folclorului se bazează, în linii generale, pe interpretarea filologică a miturilor populare și a semnificației lor general-umane, care îi oferă cu generozitate scriitorului contemporan o mulțime de subiecte și personaje pentru reflecția filosofică”²⁰.

Prin urmare, viziunea celor expuse ne determină să rezumăm că și la ora actuală este necesar de a revizui raportul nivelului metodologic înalt al științei cu metodele concrete de cercetare insuficient elaborate și care operează cu modele și principii învechite. Punctele forte și slabe ale unor procedee concrete de investigare se observă mai clar în lucrările dedicate rolului folclorului în creația unui singur scriitor. Dar anume ele și reprezintă baza pentru rezolvarea problemelor comune ale istoriei și tipologiei folclorismului. Într-un sens extins, fenomenul folclorismului reprezintă una dintre axele problemei destinului istoric al folclorului, inclus într-o altă paradigmă științifică în noul context istoric și estetic. Relația dintre cele două concepte: *folclor* și *literatură* reprezintă, la ora actuală, o problemă „de întemeiere”, „de determinare genetică”, „de cataliză” și „de permanentă revitalizare” a fenomenului literar contemporan.

BIBLIOGRAPHY

- BOTEZATU, E. *Poezia și folclorul: Puncte de joncțiune*. Chișinău: Știința, 1987. 288 p.
- OLTEANU, A. Gh. *Folclor și literatură cultă*. Brașov: Orientul latin, 1994. 166 p.
- ДАЛГАТ, У. Б. *Литература и фольклор: Теоретические аспекты*. Москва: Наука, 1981. 301 c.
- ALEXANDRU, I. T. *Relația poezie română „cultă” – folclor în contemporaneitate*. În: *Imagini și permanențe în etnologia românească*. Chișinău: Știința, 1992, p. 30-36.
- ТРЫКОВА, О. Ю. *О классификации способов взаимодействия русской литературы XX в. с фольклором (по материалам, собранным студентами Ярославского педагогического университета)*. În: *Педагогический вестник*. 2003. №1. http://vestnik.yvspu.org/releases/doskolnoe_obrazovanie/1_5/

¹⁸КУБИЛИУС, В. *Формирование национальной литературы – подражательность или художественная трансформация? (Три шага литературы в фольклор)*. În: *Вопросы литературы*, 1976, № 8, с. 21-56, р. 21.

¹⁹*Ibidem*, p. 21.

²⁰*Ibidem*.

I.Boldea, C. Sigmirean, D.-M.Buda

THE CHALLENGES OF COMMUNICATION. Contexts and Strategies in the World of Globalism

BALÁZS, L. *Folclor. Noțiuni generale despre folclor și poetica populară*. Cluj-Napoca: Scientia, 2003. 176 p.

СТЕПАНОВА, Т. М.; БЕССОНОВА, Л. П. *Типология фольклоризма литературных текстов*. În: *Вестник Адыгейского государственного университета*. Серия 2: Филология и искусствоведение. 2007. №2. <http://cyberleninka.ru/article/n/tipologiya-folklorizma-literaturnyh-tekstov>

Temelii folclorice și orizont european în literatura română. București: Ed. A. R. S. R., 1971.